

Blokkstuðul – Rammulóg – Almannaaverkið

– Vit mugu fyrirbyrgja kaos á almannaøkinum

– Hvønn sosialpolitikk ynskja politikararnir at fremja í føroyska samfelagnum, og hvørja kós stinga teir út í kortið fyri okkum, sum skulu útinna politikkin spyr Marjun Sigurðsdóttir, sum hevur arbeitt við almannaþurningum alt sítt lív. Hon setir stórt spurnartekin við, um vit í lútuni eru fyrir fyrir at yvirtaka umsitingina av øllum almannamálum.

Tað ringasta, sum kann henda er, at lógirnar verða óumsitiligar, og rættartryggin verður sum best ber til, tí at hvørki tey, ið skulu brúka lógirnar ella tey, ið skulu umsita tær, skilja tær, og politiski setningurin er ógreiður.

Orðaskifti um almannamál

Fyri tveimum trimum árum síðani helt ríkisumboðsmaðurin Bent Klinte fyrilestur í Norðurlandahúsinum, hvørs innihald snúði seg um víðurskiptini millum Føroyar og Danmark undir heimastýrinum.

Niðursteða hansara var, at øll øki, ið vóru yvirtikin sum sermál, vóru framd eftir ynski føroyinga, í sátt og semju við sitandi dansku stjórn. Okkurt mál, t.d. um undirgrundina hevði tikið tíð, men annars valdaði semja.

Sum áhoyrari setti eg fram tveir spurningar. Hin fyrri var: Er nakað lægsta mark fyrir, hvussu langt livikorini hjá føroyingum kunnu koma niður? (Nú til tey hjá donum, so leingi vit eru undir somu grundlóg? (Her hugsaði eg serliga um § 75 í grundlógini, um samfelagsins skyldu yvirfyri hinum einstaka, men eisini um javnstøðugrundsetningin).

Ríkisumboðsmaðurin svaraði, at hetta var meira ein moralskur spurningur, heldur enn ein lögfrøðilgur spurningur.

Hin seinni spurningurin var: Er tað danska stjórnin einsamøll, ið streingir á at fáa allar almannaveitingar í blokkin við eftirfylgandi rammulóg?

Til hetta svaraði ríkisumboðsmaðurin: Ja.

Hetta sigur mær so mikið, at danska stjórnin hevur lagt hart trýst á føroyskar politikarar (og teir hava givið eftir) at fáa teir at taka fullu ábyrgdina av almannamálum í Føroyum.

Minni enn hálvt ár eftir avgerðina var alt komið í blokkin (og einar 30 kunn-

gerðir skrumblaðar saman) galdandi pr. 01.07.1992. Eftir var so bara at gera eina rammulóg, sum ásetti, at føroyingar einsamallir høvdu ábyrgdina, og at gera lógir, ið hóskaðu rammulógini.

Eg dugi illa at skilja tað órvisi, enn at danska stjórnin – væl vitandi um hvønn veg tað bar – skundaði sær at sleppa sær av við ábyrgdina.

(Den Danske Bank tók so aftaná við læru av stjórnini).

At stjórnin so fekk eina henta umbering upp í hendurnar, er onnur sæk. Men legið tykist tað mær, at ein atfinningarsom grannskoðanarfrágreiðing skal gera tað, at stjórnin sleppur endanum, istaðin fyrir at fáa skil á aftur, og enn meira legið at frágreiðingar um arbeiðs-

loysi og neyðstöðu hjá føroyingum als ikki fekk stjórnina at steðga á og spyrja seg, um lótan var hin rætta at sleppa sær av ið ábyrgdina.

Rammulógin (Lovforslag nr. 245 af 14.04.1994: Lov om sociale ydelser på Færøerne), liggur nú á tingborðinum, bæði í lótinginum og fólkatinginum, og er hon hin týðningarmesta lógin á almannaøkinum, ið

nakrantíð er sett fram. Hon sigur stutt og greitt, at ábyrgdina eiga føroyingar á øllum almannaøkjum.

Er tað ikki bara rætt og rimuligt? Helst er tað tað, men hvi júst nú, tá ið samfelagið er í svárustu neyð, og fortreytirnar – fyrir at halda núverandi støði á almannaøkinum, eru ringast hugsandi?

Rammulógin tykist fara aftur við borðinum uttan politiskt orðaskifti, hvørki í lótingi ella fólkatinginum. Eingin embætismaður, eingin fakbólkur, hvørki tey, sum dagliga arbeiða við almannamálum ella tey, hvers livikor eru treytað av almannalógum, hava latið orð av munni. Er tað so ikki ein sjálvsagdur lutur, at føroyingar taka ábyrgd av sínum, tá ið tey gerast sjúk, brekað, gomul, arbeiðsleys ella annað?

Sjálvsagt, men er samfelagið til reiðar? Eg ivist ikki í, at tað er politiskt ynski at fremja ein sosialpolitikk á hædd við hann í hinum norðurlondum, men spurningurin er, hvat samfelagið megnar, og hvussu uppgávurnar verða raðfestar.

Min hugsan er, at tað eru margar orsøkir til, at vit í lútuni illa eru før fyrir at røkja hesar uppgávur.

Ein orsøkin er, at vit ongantíð hava havt eitt aðalorðaskifti um almannamál, í síni heild. Vit hava mest sum í blindum ættleitt danskar lógir, uttan orða-

skifti. Aðalmálið tykist hava verið, vit skulu kunnu samanbera okkum við hini, men ongantíð hevur verið sagt, hvat gagnar fólkinum best, og hvussu kunnu vit nýta tilfeingið í samfelagnum á skilabesta hátt, og hvat hevur føroyska samfelagið ráð til, og hvussu skulu vit raðfesta.

Umframt vantandi politiskt orðaskifti, hava vit nærum onga síðvenju á almannaøkinum í at seta køn fólk at gera forarbeiðið, har arbeiðssetningurin er sprottin úr kanninum av veruliga tørvinum í samfelagnum og politiskum orðaskifti.

Arbeiðið við at smíða lógir sum uppskot til lóggeveandi valdið, hevur á almannaøkinum oftast avmarkað seg til týðing av donskum teksti. Men aðal-spurningarnir á almannaøkinum eru mangir, um støðið ikki skal lækka alt ov nógv.

T.d.: Hvat tilfeingi er at ráða yvir til almannamál? Aldursbýtið er avlagð, so vit nú hava í procentum fleiri eldri og færri í arbeiðsførum aldri. Ber fólkatalið tær uppgávur tað higartil hevur borið?

Ella: Hvussu raðfesta vit býtið av tilfeinginum? Mugu vit viðganga, at vit ikki hava ráð at fylgja við hinum, men mugu hyggja inneftir og finna fram til,

»Rammulógin tykist fara aftur við borðinum uttan politiskt orðaskifti, hvørki í lótinginum ella á fólkatingi. Vit eru í lútuni illa før fyrir at røkja uppgávurnar, sum rammulógin fevnir um. Ein orsøkin er, at vit ongantíð hava havt eitt aðalorðaskifti um almannamál sum heild. Vit hava mest sum í blindum ættleitt danskar lógir, uttan orðaskifti. Aðalmálið tykist hava verið, at vit skulu kunna samanbera okkum við hini, men ongantíð hevur verið sagt, hvat gagnar fólkinum best, og hvussu kunnu vit nýta tilfeingið í samfelagnum á skilabesta hátt, og hvat hevur føroyska samfelagið ráð til, og hvussu skulu vit raðfesta?»